

KOMPOZICIJA V ARHITEKTURI

Rimski arhitekt Vitruvij je zapisal, da so za dobro arhitekturo potrebni trije pogoji: **trdnost, uporabnost** in lepota. Prav lepota je tisti vzgib, ki daje arhitekturi umetniško moč, jo uvršča v niz umetniških strok. Stavbe so načrtovali in gradili mojstri arhitekturne umetnosti, zato lahko pri mnogo poslopih opazujemo skladnost linij, ravnovesje med ploskvami, različna razmerja elementov, urejenost stavbnih členov in drugo.

Ogledali si bomo, kako nam na področju **arhitekture** posamezna načela kompozicije izkovejo občutek **ravnovesja, harmonije, kontrasta, ritma, hierarhije in usklajenosti proporcev**.

RAVNOVESJE

Partenon, 5. stoletje pred našim štetjem

Različne arhitekturne elemente je treba med seboj uravnovežiti, da dosežemo občutek usklajenosti. Kadar je kompozicija oblikovana simetrično, deluje umirjeno, statično. Stavbni členi so enakomerno razporejeni na levi in desni strani. Kadar so elementi arhitekture urejeni asimetrično, kompozicija deluje bolj razgibano, dinamično. Tudi pri asimetričnem komponiranju stavbnih členov mora arhitekt elemente med sabo uravnovesiti. Ravnotežje oblikuje s pomočjo razporejanja mas, smeri, velikosti, položajev, števila in tekstur.

Ravnovesje poimenujemo tudi ravnotežje

RITEM

Detajl stolnice sv. Štefana na Dunaju, 12. st

Ritem je zaporedje nekih oblik, ki se ponavljajo na ploskvi ali v prostoru. Zaradi ponavljanja oblik ritem zvabi naše oko, da preskakuje od oblike do oblike. Izmenjujejo se lahko temne in svetle oblike, trde in mehke (oble in oglate), ravne in valovite, oblike s koničastimi in zaobljenimi robovi. Pri gradnji Štefanove cerkve na Dunaju so načrtovalci upoštevali številna kompozicijska načela, da bi vzpostavili likovni red. Tudi v spodnjem detajlu prevladuje ritem. Kompozicijsko načelo, pri katerem se razvrščeni elementi izmenjujejo v enakomernem redu, torej imenujemo **ritem**.

V detajlu znamenite zgradbe si oglej oble in oglate oblike, ki se ritmično izmenjujejo.

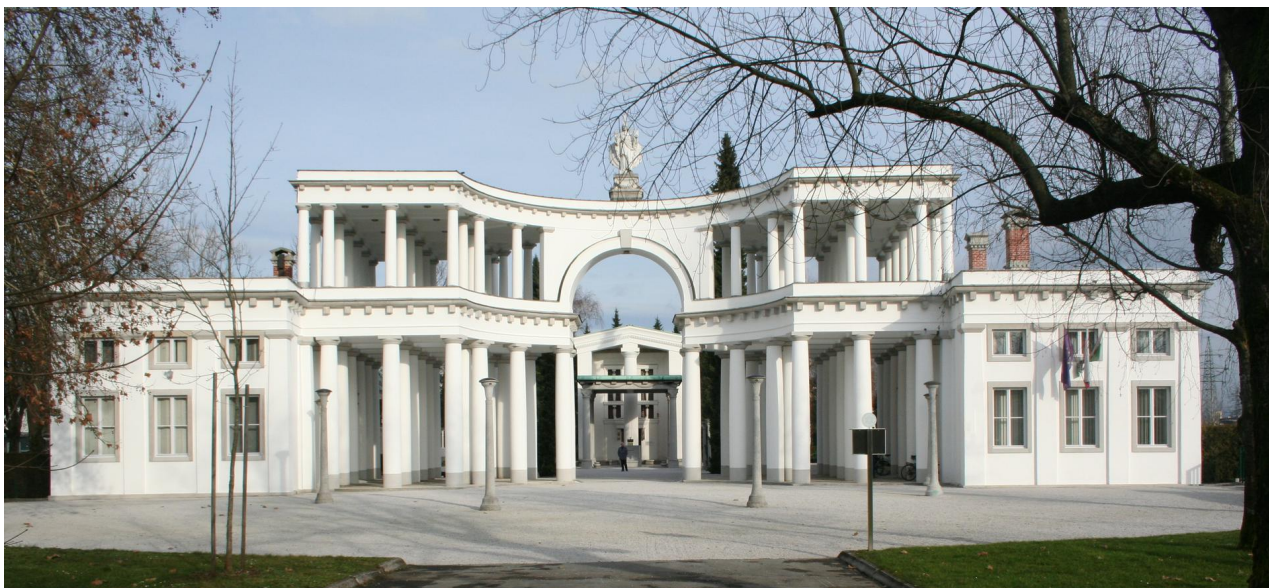
HIERARHIJA

Paul Wallot, Reichstag v Berlinu, 1894

Nekatere stavbe imajo določen del še posebej poudarjen - dominanten. Največkrat je to arhitekturni člen, na katerem je vhod v stavbo. Poudarjen je na različne načine: z loki, stebri, venci, reliefno dekoracijo, z arhitekturnim kiparstvom ipd. Dominantnost pomeni prevlado, moč, izstopanje. Nekateri členi stavbe pritegnejo več pozornosti, drugi manj. En člen je vodilni, drugi ga podpirajo. Glavni členi takšne kompozicije so večji, intenzivnejši ter obvladujejo večji prostor. Stranski elementi so manjši in pritegnejo manj pozornosti. Kompozicijsko načelo, pri katerem so določeni stavbni elementi razvrščeni tako, da eni izstopajo, drugi pa so podrejeni, manj opazni, imenujemo **hierarhija**.

PROPORCI

Jože Plečnik, Žale, 1940

Z izrazom **proporc** označujemo razmerja med posameznimi deli in neko celoto. Ta razmerja so navadno izražena v obliki števil. Govorili smo že o proporcijah človeškega telesa, o zlatem rezu itn. Stari Grki so že davno postavili tim. kanone, pravila razmerij. Kanoni človeškega telesa so jim bili tako zelo lepi, da so pravila teh proporcev prenesli tudi v arhitekturo.

O proporcijah oziroma sorazmerju govorimo takrat, ko so posamezni elementi arhitekture v nekem določenem medsebojnem razmerju in v razmerju z njegovo celoto. Velikokrat arhitekti upoštevajo v svojih stvaritvah najbolj znani proporc: zlato sorazmerje ali **zlati rez** (1 : 1,618). Tudi na slavni arhitekturi Jožefa Plečnika je ta proporc dobro opazen.

KONTRAST

Le Corbusier, Vila Savoye, 1932

O kontrastu smo že govorili pri slikanju. Gotovo se spomniš, kako izrazit kontrast nastane, kadar uporabimo na likovnem delu barve, ki so si med seboj močno različne. Kontrast pomeni tudi nasprotje med likovnimi elementi na drugih področjih likovne umetnosti. Kadar arhitekt pri oblikovanju stavbe uporabi načelo kontrasta, želi poudariti določena nasprotja. Ta nasprotja so lahko med velikim in majhnim, težkim in lahkotnim, med gladkimi in hrapavimi površinami, med navpičnimi in vodoravnimi smermi, med svetlimi in temnimi členi stavbe itn. Kompozicijsko načelo, pri katerem izrazito izstopajo neka nasprotja, imenujemo **kontrast**.

HARMONIJA

Kozolec v Rumanji vasi

Verjetno si v preteklih letih že mešal na paleti podobne, harmonične barve in z njimi slikal. Harmonija nastane takrat, kadar so si likovnimi elementi med sabo podobni. V arhitekturi je to odnos med različnimi elementi prostora, ki so skladni s celoto oziroma so z njo v sozvočju. Harmonija lahko nastane tudi med samo stavbo in okoljem, v katerem je stavba postavljena. Manj kot je v določeni stavbi nasprotujočih si lastnosti, več je **ubranosti - harmonije**.

IZBIRA MATERIALA

Zidanica v Beli krajni

Pri uravnavanju kompozicije je pomembno, da uravnotežimo elemente, ki so si različni. Različni so si lahko po masi, barvi, teksturi ali zglajenosti površine itn. Zato ima pri uravnavanju kompozicije v arhitekturi pomembno vlogo tudi material. Vsak material ima svoje lastnosti, ki določajo obliko in učinek arhitekture. Prav skozi materialnost arhitektura dobi svojo obliko ter v nas vzbuja določene občutke. Les deluje lahko, toplo, prijetno. Steklo deluje hladno in strogo, vendar elegantno. Kamen vzbuja občutenje narave, opeka vnaša v prostor domačnost, beton pa učinkuje težko, hladno, resno. Tradicionalni materiali imajo s svojimi barvami in teksturami pomen tudi na sami kulturni identiteti, ki jo nosi določena pokrajina. Prav to identiteto krajine bi morali arhitekti nadvse skrbno negovati.

POVZETEK

Kompozicija je izraz za načine sestavljanja delov v neko celoto. Temelji na usklajevanju nasprotij in podobnosti med posameznimi likovno izraznimi sredstvi.

Kompozicijska načela so načini, po katerih se v likovnem oblikovanju posamezni deli učinkovito povezujejo med seboj in na ta način vzpostavljajo likovni red.

Gaudi, Sagrada familia, 1882

Kompozicijska načela so pomembna tudi pri uravnavanju kompozicije v arhitekturi. Ta načela so:

- ravnovesje
- proporci
- kontrast
- ritem
- hierarhija
- harmonija

Hundertwasser, Krawinahauss na Dunaju, 1986

LIKOVNA NALOGA: HIŠA PRIHODNOSTI

Pozorno preberi zgornje besedilo in si oglej reprodukcije, nariši pročelje stavbe (stavbe od naprej po domače) HIŠE PRIHODNOSTI tako, da pri tem uporabiš vsaj dve od zgoraj navedenih kompozicijskih načel. Pri tem uporabi svojo domišljijo, dobro razmisli o lastnostih, ki jih naj ima tvoja hiša. Izbiro materiala prepuščam tebi, izberi kar pač najdeš, likovno nalogo lahko izvedeš tudi s pomočjo računalnika. Fotografijo risbe pošlji do 28.maja 2020 na naslov vitomirvitomir@gmail.com. Pred tem datumom mi lahko pošljete vprašanja glede te teme in vmesne faze v ustvarjanju.

Viri:

Vlasta Hensigsman, Silva Karim, Renata Kern; i-učbenik za likovno umetnost v 8. razredu OŠ, <https://eucbeniki.sio.si/lum8/index.html>